

UDK 351.74
343.123.12
343.147

Primljeno 1. svibnja 2011.
Izvorni znanstveni rad

Dr. sc. Željko Karas*

UDIO POSTUPANJA REDARSTVENIH VLASTI U PROVEDBI ISTRAŽNE RADNJE OČEVIDA

U radu se iznose rezultati empirijskog istraživanja o udjelu pojedinih istražnih tijela u provođenju istražne radnje očevida na području Policijske uprave zagrebačke tijekom 2006. godine (N=328). Osim istraživanja, u radu su obrađeni statistički pokazatelji o provedbi radnje očevida u razdoblju od 2003. do 2006. godine za područje cijele Republike Hrvatske. Cilj istraživanja je utvrđivanje međuodnosa istražnih tijela u provođenju ove radnje s obzirom na to da se uloge u prethodnom postupku mijenjaju novim ZKP/08.

Rezultati pokazuju da se prema ZKP/97 većina radnji očevida ne obavlja u istrazi nakon utvrđene osnovane sumnje, niti ih obavljaju sudbena tijela. Prema podacima iz uzorka, redarstvene vlasti samostalno su provele 99,7% očevida bez nazočnosti drugog tijela. Podjednaki podaci su i za ostala područja Republike Hrvatske.

Ključne riječi: očevid, redarstvene vlasti, istražni sudac, državni odvjetnik

1. UVOD

Od pronalaženja korisnih tragova do faze dokazivanja u kaznenom postupku može proteći dugo vrijeme. Dokaznim potrebama u ovom području pridonosi istražna radnja očevida (čl. 244. ZKP/97)¹ kojom se mogu očuvati zapažene činjenice za kasnije stadije postupka. Ponekad više neće biti moguće ponavljati radnju, a to naglašava značenje očevida i pitanja prikladnog uređenja za izbjegavanje štetnih posljedica. Mogući propusti ili nepravilnosti mogu prouzročiti netočno utvrđivanje činjenica odnosno osuđivanje nedužnih osoba ili oslobađanje počinitelja kaznenih djela.

Zbog tih je razloga važno odrediti kojem se tijelu može povjeriti provođenje ove istražne radnje te kako će se nadzirati provedba. Širina zakonskih ovlasti redarstvenih vlasti u prikupljanju dokaza pokazuje njihovu ulogu u kaz-

* Dr. sc. Željko Karas, viši predavač, Visoka policijska škola u Zagrebu

¹ Zakon o kaznenom postupku, Narodne novine br. 110/97, 27/98, 58/99, 112/99, 58/02, 143/02, 115/06.

nenom postupku, ali je pritom potrebno promatrati ne samo teorijsku razinu nego i stanje u praksi. Važnost stanja u ovom području osobito je naglašena zbog predstojećeg potpunog stupanja na snagu novog modela prethodnog postupka prema ZKP/08,² u kojem se nastoji prebaciti dio operativnih zadaća provođenja istražnih radnji s istražnog suca na državno odvjetništvo, a uz to se pokušava čvršće vezati postupanje policijskih istražitelja uz naloge državnog odvjetnika za pojedinačne dokazne radnje.

2. ODNOS REDARSTVENIH VLASTI PREMA ISTRAŽNIM RADNJAMA

Oblik prethodnog postupka u kojem se uređuje poduzimanje istražnih radnji u ZKP/97 u bitnim je obilježjima postavljen zakonskim promjenama iz 1967. godine. U polazištu takvih promjena bila je namjera da se u radnjama prikupljanja dokaza pokuša povećati uloga sudbenih tijela i smanjiti uloga tijela unutarnjih poslova. Dio radnji zato je bio prebačen sudbenim vlastima u stadij istrage kao prvi dio formalnog sudskog postupka, a dio je bio ostavljen tijelima unutarnjih poslova u obliku izvida koji su se provodili prije početka kaznenog postupka. Kao posljedica takvog razgraničenja pojedine su radnje povezane s pojedinim tijelima i sa stadijima postupka: razdvojene su sudske radnje prikupljanja dokaza u kaznenom postupku (tzv. formalne radnje) od ostalih radnji koje prije formalnog kaznenog postupka poduzimaju redarstvene vlasti (tzv. neformalne radnje).³

Međutim, razdvajanje radnji nije provedeno apsolutno, već je propisana mogućnost provođenja formalnih istražnih radnji i prije stadija istrage. Za neke radnje prikupljanja dokaza, iako su bile smještene u istragu pod primarnu nadležnost istražnog suca, dopuštena je i njihova drugačija primjena (tzv. sekundarna nadležnost) u obliku hitnih istražnih radnji (čl. 184. ZKP/97).⁴ Tako je, osim pravca koji je bio namijenjen za očekivanu provedbu u stadiju istrage, iznimno dopušten i drugačiji tijek u slučaju opasnosti od odgode. S obzirom na to da redarstvene vlasti nisu subjekt kaznenog postupka, bilo je očekivano da samo iznimno mogu provoditi istražne radnje prije istrage zamjenjivanjem istražnog suca u slučajevima hitnosti.⁵ Utvrđivanje koji se od

² Zakon o kaznenom postupku, Narodne novine br. 152/08, 76/09.

³ Za takve djelatnosti navodilo se da "nemaju procesno-tehnički karakter jer se ne provode na način propisan ZKP-om, tj. u okviru procesne radnje niti od strane ovlaštenog organa postupka." *Modly, Duško*, Organi unutrašnjih poslova i primjena čl. 154. ZKP, MUP, Zagreb, 1990., str. 258., 117.

⁴ *Pavišić, Berislav*, Kazneno postupovno pravo, Pravni fakultet, Rijeka, 2008., str. 207.

⁵ Prigodom uvođenja postojećeg modela je naglašeno: "Zakonik stoji na načelnom stanovištu da organ unutarnjih poslova, kada postupi prije započinjanja formalnog krivičnog postupka,

tih pravaca češće koristi pridonijelo bi utvrđivanju stanja do kojeg je dovela primjena ZKP/97, a ujedno će pružiti podatke za usporedbu s promjenama nakon stupanja na snagu ZKP/08.

3. ISTRAŽIVANJE UDJELA REDARSTVENIH VLASTI U PROVEDBI RADNJE OČEVIDA

3.1. Cilj i svrha empirijskog istraživanja

Osnovni je cilj empirijskog istraživanja utvrditi udio postupanja redarstvenih vlasti u provedbi istražne radnje očevida radi omogućavanja usporedbe s udjelima postupanja drugih tijela. Sporedni ciljevi tog istraživanja usmjereni su na provjeravanje drugih bitnih okolnosti za prethodni postupak poput učestalosti provođenja očevida u istrazi kao prvoj fazi formalnog kaznenog postupka u odnosu na provođenje prije početka formalnog kaznenog postupka. U nedostatku opširnijih empirijskih istraživanja, u doktrini se predistražni postupak najčešće opisuje prema zakonskom uređenju i polazištima teorijskih modela, a manje prema stanju u praksi. Iako se ovo istraživanje odnosi samo na provedbu jedne od hitnih istražnih radnji kojom se prikupljaju dokazi, stanje s očevidom može davati naznake o sličnom stanju u drugim istražnim radnjama koje provode redarstvene vlasti prije konkretiziranja osumnjičenika. Neka prijašnja istraživanja odnosila su se na općenite aspekte prethodnog postupka.⁶ Istraživanje je opravdano jer i primjeri iz poredbenog prava pokazuju otklone u ovakvom modelu predistražnog postupka,⁷ što je i povod za zakonske promjene. Istraživanje je usmjereno na utvrđivanje udjela postupanja, što se ne mora podudarati s udjelima u prikupljanju dokaza jer neka postupanja možda neće završiti pokretanjem kaznenog postupka i korištenjem pribavljenog materijala za dokazivanje, ali su i takvi podaci vrlo indikativni za utemeljenje zaključka o ulogama pojedinih tijela.

3.2. Način provedbe istraživanja

U prvom dijelu istraživanja sastavljen je uzorak od 328 radnji očevida obavljenih tijekom 2006. godine na području Policijske uprave zagrebačke. Za

ne smije obavljati formalne procesne radnje.” *Bayer, Vladimir*, Zakonik o krivičnom postupku, Informator, Zagreb, 1968., str. 19.; usp. *Bayer, Vladimir*, Osnovne karakteristike novog uređenja krivičnog postupka prema Noveli od godine 1967., JRKK, br. 3/1967., str. 346.-384.

⁶ Npr. izlaganja na VI. savjetovanju Udruženja za krivično pravo i kriminologiju Hrvatske, objavljena u časopisu Naša zakonitosti, vol. 43., br. 2-3/1989., str. 287.- 392.

⁷ *Dalle, H. i dr.*, Le nouveau proces pénal après la loi Perben II, Dalloz, Paris, 2004.

slučajni odabir uzorka korišten je upisnik za očevide (UU-1) i upisnik događaja (SP-1) koji se vode pri Odjelu kriminalističke tehnike. Raščlamba odabranih slučajeva za ovaj dio istraživanja uključivala je opće podatke, vrstu događaja zbog kojeg je napravljen očevid, posljedice događaja, tijelo koje je sudjelovalo na provođenju očevida, razjašnjenost kaznenog djela u trenutku dojave i naknadnu otkrivenost osnovano sumnjive osobe. U utvrđivanju koje je tijelo bilo uključeno u provedbu očevida promatrani su samo državni odvjetnik i istražni sudac, a ne i drugi subjekti koji se mogu pojaviti na očevidu (vještaci, stručni suradnici). Za istraživanje nisu korišteni slučajevi provođenja radnji očevida u području prometnih nezgoda.

Budući da su podaci iz uzorka pokazali vrlo malen udio sudjelovanja drugih tijela u provedbi radnje očevida (znatno manji od 1%), drugi dio istraživanja bio je usmjeren na obradu statističkih podataka o ukupnom broju očevida na području iste Policijske uprave. Prikupljeni su podaci o provedbi očevida u razdoblju od 2003. do 2006. godine iz godišnjih izvješća koja se sastavljaju na temelju pojedinačnih upisa očevida. Podaci prikupljeni u Policijskoj upravi zagrebačkoj za svaku od obuhvaćenih godina uspoređeni su sa statističkim podacima Županijskog suda u Zagrebu koji se temelje na izvješćima istražnih sudaca. Podaci iz Suda dodatno su srađeni jer ne obuhvaćaju samo kriminalističke slučajeve, nego i izlaske na očevid u prometu te se ne odnose na teritorijalno područje kao i prikupljeni policijski podaci, već obuhvaćaju i područje koje spada u Policijsku upravu krapinsko-zagorsku.

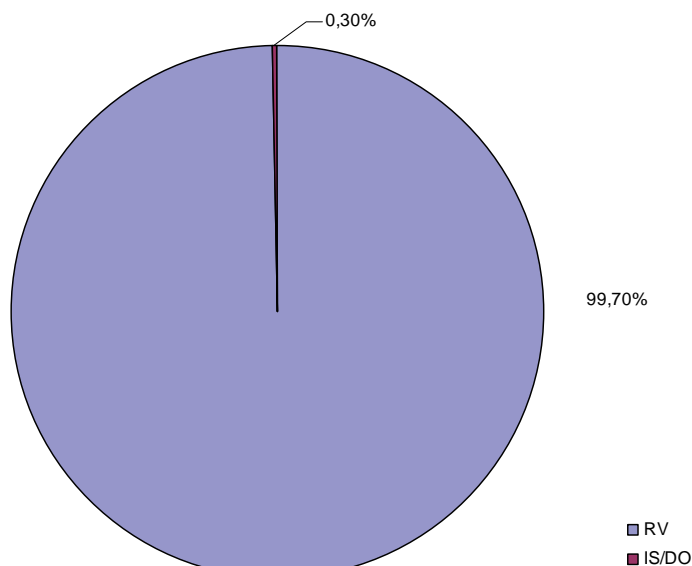
3.3. Podaci prikupljeni empirijskim istraživanjem

a) Udio postupanja redarstvenih vlasti

Iz uzorka slučajeva za 2006. godinu utvrđen je vrlo visok udio samostalnog postupanja redarstvenih vlasti na području Policijske uprave zagrebačke, odnosno od 328 slučajeva u svima su osim jednoga redarstvene vlasti samostalno provele radnju očevida. U jednom slučaju na mjesto događaja izašao je samo istražni sudac, a ne i državni odvjetnik. Prema slučajevima obuhvaćenima u uzorku, udio postupanja redarstvenih vlasti u provedbi radnje očevida je 99,7%, dok je u 0,3% bilo nazočno i drugo istražno tijelo (vidi prikaz 1). Takvi podaci dobiveni iz slučajnog uzorka poduprti su podacima za 2006. godinu prema kojima također samostalno postupanje redarstvenih vlasti u provođenju ove istražne radnje prevladava (99,76%).

Prikaz 1.

Udio redarstvenih vlasti (RV) i istražnog suca ili državnog odvjetnika
u provođenju istražne radnje očevida na području
Polijske uprave zagrebačke tijekom 2006. godine (N=328)

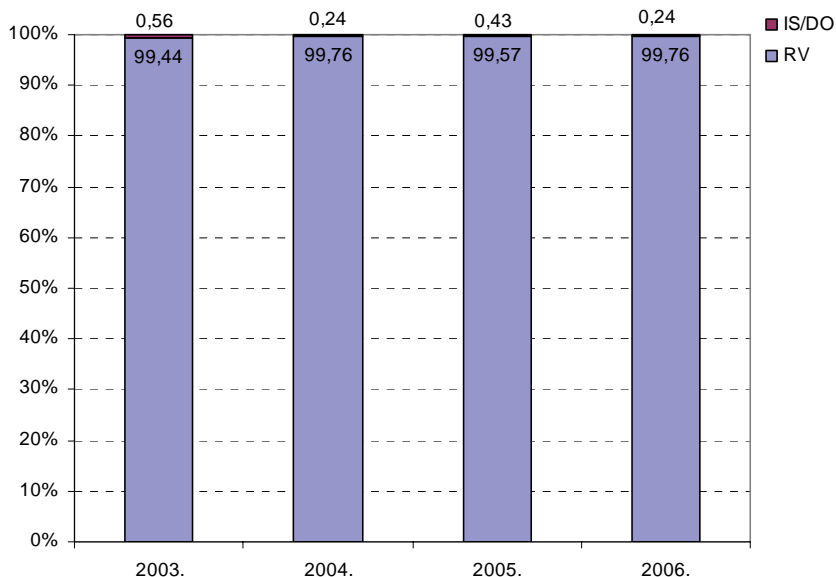

b) Kretanje udjela u razdoblju od 2003. do 2006.

O kretanju udjela pojedinih tijela u provedbi istražne radnje očevida u razdoblju od 2003. do 2006. godine podaci o provedenim očevidima pokazuju da od prosječno 5.653 radnje očevida godišnje koje redarstvene vlasti poduzmu u Policijskoj upravi zagrebačkoj drugo istražno tijelo izlazi na prosječno oko 20 očevida godišnje. Prema takvim podacima, redarstvene vlasti na širem području Zagreba samostalno provode očevid u prosječnom udjelu od 99,63%, dok je u samo 0,37% slučajeva na mjesto događaja izašao istražni sudac ili državni odvjetnik. Kretanje tog udjela kroz četverogodišnje razdoblje ne pokazuje bitna odstupanja (vidi prikaz 2), a podaci se neznatno razlikuju i za područje cijele Republike Hrvatske (prikaz 3). Iz toga slijedi da redarstvene vlasti provode gotovo sve istražne radnje očevida po ZKP/97 bez nazočnosti drugog tijela kaznenog postupka i da se te radnje ne provode u stadiju istrage u kojem ih je propisao zakonodavac, nego u fazi izvida.

Prikaz 2.

Udio redarstvenih vlasti (RV) i drugih tijela (istražni sudac ili državni odvjetnik) u provođenju istražne radnje očevida na području Policijske uprave zagrebačke, prema godišnjim izvješćima od 2003. do 2006.

Prikaz 3.

Provedene istražne radnje očevida od redarstvenih vlasti (RV) i istražnog suca (IS) na području Republike Hrvatske od 2005. do 2008. godine, prema godišnjim izvješćima policijskih uprava

	RV	IS	Udio RV	Udio IS
2008.	24.127	175	99,27	0,73
2007.	24.938	221	99,11	0,89
2006.	25.423	226	99,11	0,89
2005.	26.590	263	99,02	0,98
Prosječan udio			99,13%	0,87%

c) Udjeli postupanja istražnog suca i državnog odvjetnika

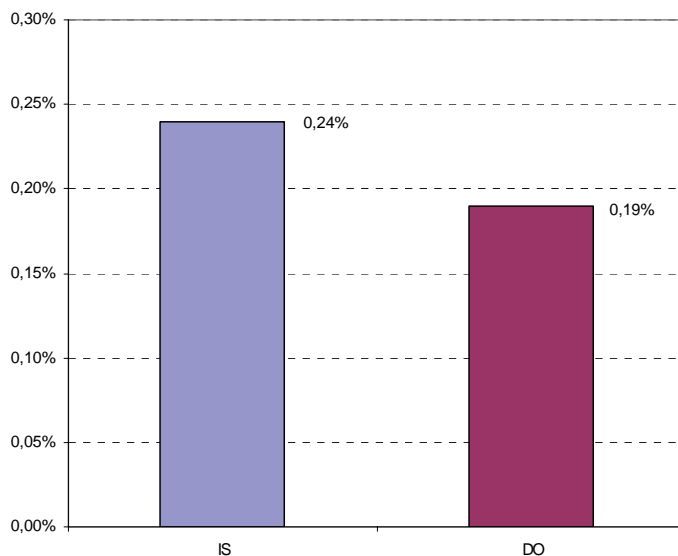
Od 13 slučajeva iz Policijske uprave zagrebačke u kojima je tijekom 2006. godine osim redarstvenih vlasti na očevidu bio nazočan istražni sudac,

državni odvjetnik bio je na 10 slučajeva. Promatrajući stanje na godišnjoj razini, iz podataka proizlazi da je državno odvjetništvo bilo nazočno na 0,19% očevida koje su tijekom 2006. godine obavili službenici Policijske uprave zagrebačke (prikaz 4). Takav udjel postupanja državnog odvjetništva je značajan za zadaće koje će proizlaziti iz novog uređenja po ZKP/08. Prema novom uređenju državno bi odvjetništvo trebalo provoditi ne samo očevide nego i druge istražne (dokazne) radnje, što će biti poseban izazov kada podaci pokazuju da je dosadašnji udio znatno manji od 1%, i to samo u nazočnosti na jednoj vrsti istražne radnje.

Uspoređujući slučajeve iz uzorka sa skupinom slučajeva u kojoj su osim redarstvenih vlasti na očevid izašla druga tijela, nije utvrđena povezanost izlaska tih tijela s naknadnim uspjehom u otkrivanju počinitelja, već je uočljiv utjecaj vrste događaja. Slučajevi na koje je izašao istražni sudac (ili državni odvjetnik) odnose se na događaje vezane uz teže posljedice: bili su nazočni na radnjama očevida 6 ubojstava, 4 smrtna slučaja te na po jednom slučaju samoubojstva, pronalaska leša i teške tjelesne ozljede sa smrtnom posljedicom. Nisu bili nazočni ni na jednom slučaju imovinskih kaznenih djela, iako ona čine 67% uzorka i imaju najmanju stopu razjašnjenosti i naknadnog otkrivanja počinitelja te čine najveći istraživački izazov.

Prikaz 4.

Udjeli istražnog suca (IS) i državnog odvjetnika (DO) u provođenju istražne radnje očevida sa službenicima Policijske uprave zagrebačke tijekom 2006. godine, prema godišnjem izvješću Policijske uprave zagrebačke

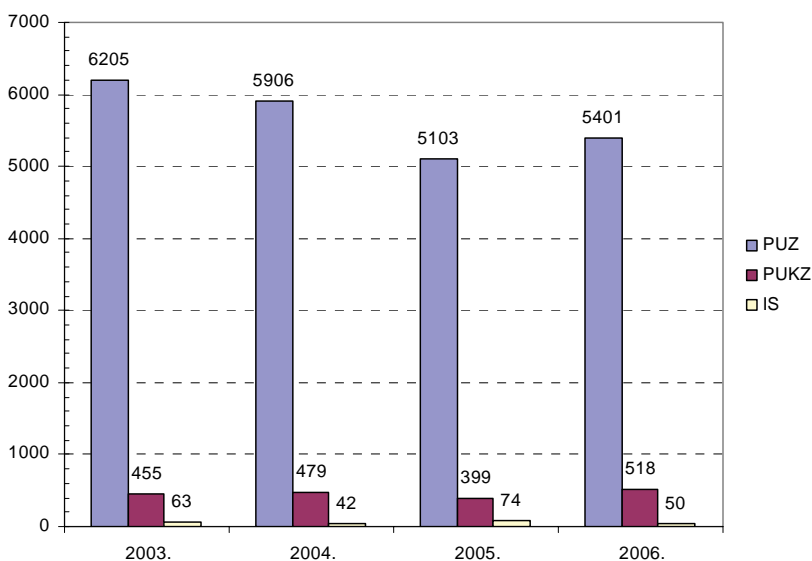

d) Neka obilježja očevida kao formalne radnje

Kada se od godišnjih podataka o djelatnostima Istražnog centra Županijskog suda u Zagrebu prikupljenih za razdoblje od 2003. do 2007. godine oduzme sudjelovanje na očevidima koje provode redarstvene vlasti u policijskim upravama za područje kojih je Istražni centar mjerodavan, preostaje manji broj očevida (u prosjeku 57 godišnje) koje su istražni suci poduzimali bez redarstvenih vlasti (prikaz 5), što je vjerojatno najčešće u stadiju istrage. Takvi podaci podupiru postavku da se najveći broj očevida ne obavlja u fazi istrage, već u predistražnom postupku.

Prikaz 5.

Provedene hitne istražne radnje očevida u policijskim upravama Zagrebačkoj (PUZ) i Krapinsko-zagorskoj (PUKZ), u usporedbi s očevidima Istražnog centra Županijskog suda u Zagrebu (IS) koji nisu provedeni s redarstvenim vlastima, prema godišnjim izvješćima navedenih tijela

e) Postojanje osnovane sumnje

S obzirom na postojanje osnovane sumnje koja je uvjet za početak stadija istrage (čl. 187. ZKP/97), podaci iz uzorka pokazuju da u najvećem broju slučajeva nije postojala osnovano sumnjiva osoba na početku poduzimanja očevida. U samo 34 slučaja (10,3%) osumnjičena osoba bila je poznata u tre-

nutku počinjenja. Na završetku izvida redarstvenih vlasti (prema stanju iz lipnja 2007. godine) za 56 slučajeva iz uzorka (17%) nije utvrđena osnovana sumnja da je uopće riječ o kaznenom djelu, pri čemu se najčešće radilo o smrtnim slučajevima ili pronalasku leša (23 slučaja odnosno 7%) odnosno o samoubojstvima (15 slučajeva). Do sredine 2007. godine u 195 slučajeva u kojima je provođen očevid nije otkrivena osnovano sumnjiva osoba za počinjenje kaznenog djela. Osnovano sumnjive osobe bile su do tog vremena otkrivene u 47 slučajeva (14,3%). Takvi podaci pokazuju da u trenutku provedbe očevida najčešće ne postoji osnovana sumnja o počinitelju, a ponekad ni o kvalifikaciji kaznenog djela, odnosno o vrsti događaja. Očevid se upravo obavlja radi prikupljanja činjenica koje će omogućiti procjenu događaja.

4. RASPRAVA O PODACIMA IZ ISTRAŽIVANJA

4.1. Uloga redarstvenih vlasti u provođenju istražnih radnji

Iako je uloga redarstvenih vlasti u prikupljanju dokaza tijekom oblikovanja modela predistražnog postupka prema ZKP/67 trebala biti umanjena, podaci pokazuju da je u praksi drugačije. Policija se prema prikazanom udjelu u provođenju istražne radnje očevida potvrdila kao značajan izvršitelj radnje kojom se prikupljaju bitni dokazi za potrebe kaznenog postupka. Osim promatrane istražne radnje, takav bi zaključak svakako podupiralo i provođenje nekih izvidnih oblika postupanja poput kriminalističko-tehničkog pregleda koji se u praksi ponekad poduzima izvan radnje očevida s ciljem pronalaska tragova na određenom predmetu. Istom izvidnom radnjom, jednako kao i pregledom mjesta događaja, mogu se prikupljati i dokazi za potrebe kaznenog postupka u slučajevima kada nema potrebe za provođenjem očevida.⁸ Te radnje nisu obuhvaćene ovim empirijskim istraživanjem jer ih istražni sudac i ne može provoditi te nije potrebno razmatrati udjele u postupanju.

Uloga u provođenju radnje očevida nije posljedica nastojanja redarstvenih vlasti za preuzimanjem tuđeg položaja, već je takvo stanje jer ni jedno drugo tijelo nije provodilo te radnje. Nakon izlaska na mjesto događaja redarstvene vlasti nisu mogle dopustiti uništavanje dokaza.⁹ Rijetko sudjelovanje istražnog suca u provedbi radnje poduprto je unutarnjim propisima prema kojima je su-

⁸ Jednom od takvih radnji poduzetoj prema čl. 177. st. 2. ZKP/97 pribavljena je tkanina sa sjedala vozila što je bilo sporno u predmetu pred Europskim sudom za ljudska prava *Lisica protiv Hrvatske*, br. tužbe 20100/06., 25. veljače 2010., § 30.

⁹ Pri uvođenju sustava se tvrdilo: "Istražni suci moraju biti na svome mjestu da obave tu funkciju i ne smiju svojom neaktivnošću prevaljivati na organe unutrašnjih poslova obavljanje formalnih procesnih radnji za koje ti organi, u načelu, nisu kompetentni." *Bayer, Vladimir*, djelo u bilj. 5, str. 62.

dac dužan provoditi očevide samo kod najtežih kaznenih djela, a ostale može povjeriti redarstvenim vlastima.¹⁰ Promatrajući zakonitost takvog postupanja, stanje uočeno u praksi temelji se na pravnim odredbama i ne povređuje zakon, ali nesukladnost postoji kod teorijskog modela prethodnog postupka prema kojem takav pravac nije bilo predviđen kao prevladavajući.

Prema odredbama ZKP/97, za postupanje redarstvenih vlasti u provođenju hitne istražne radnje očevida jedini je uvjet opasnost od odgode (čl. 184. st. 1. ZKP/97), bez drugih općih uvjeta poput odobrenja ili suglasnosti pojedinih tijela. Prema tumačenju u sudskoj praksi, redarstvene vlasti same procjenjuju postojanje opasnosti od odgode kao uvjeta za započinjanje očevida.¹¹ U takvim oblicima postupanja dokazi policije prihvaćeni su jednako kao da ih je prikupljalo tijelo sudbene vlasti u istrazi.¹² Drugačije je stanje u ZKP/08 u kojem se provođenje dokaznih radnji vezuje dodatnim uvjetima te dosadašnje tumačenje neće biti moguće. Redarstvene vlasti više ne mogu same procjenjivati okolnosti za započinjanje istražnih radnji poput očevida, već im je potreban nalog državnog odvjetnika (čl. 213. ZKP/08), a uz to će dokazne radnje moći provoditi samo određene kategorije pripadnika redarstvenih vlasti (čl. 202. st. 19. ZKP/08). Iz toga se očituje namjera ograničavanja uloge redarstvenih vlasti u većoj mjeri nego što je bilo s dosadašnjim uređenjem.

Po načinu utvrđivanja činjenica, očevid spada u vlastito opažanje tijela kaznenog postupka, a budući da se većinom provodi prije početka postupka, najčešće će se na raspravi čitati zapisnik o provedenom očevidu. To ga približava načinu utvrđivanja činjenica dokazivanjem, a ne vlastitim opažanjem sudbenog tijela, ali se pritom u teoriji uvažava vjernost obuhvaćanja predmeta očevida.¹³

4.2. Učinci na tijek prethodnog postupka

Podaci iz istraživanja potvrđuju da se istražna radnja očevida češće provodi izvan formalnog kaznenog postupka te da ju ne provodi sudbeno tijelo. Premještanjem tijela unutarnjih poslova u predistražni postupak s njima su

¹⁰ Npr. čl. 7. Uputstva za organizaciju i obavljanje dežurstva istražnog centra, Županijski sud u Zagrebu, 8-Su-1944/01 od 27. studenoga 2001.

¹¹ Pavišić, Berislav, Kazneno postupovno pravo, Pravni fakultet, Rijeka, 2008., str. 260., 244.

¹² “Žalbeni navod da su navedene radnje obavljene, iako nije postojala opasnost od odgode, nisu od relevantnog značenja, jer samu opasnost od odgode ili hitne potrebe za poduzimanje radnje ocjenjuje sama redarstvena vlast ovisno o njezinoj procjeni kod konkretnih okolnosti slučaja.” VSRH, I KŽ-314/03-3 od 16. travnja 2003.

¹³ Krapac, Davor, Kazneno procesno pravo - Institucije, Narodne novine, Zagreb, 2010., str. 409.

povučene i radnje koje su ta tijela najčešće provodila. Kao posljedica toga, istraga kao faza postupka u praksi je ostala bez nekih radnji koje se pretežito provode prije njezina početka, tako da se taj stadij najčešće izostavljao (tzv. preskakanje istrage),¹⁴ osim ako je nakon otkrivanja osumnjičenika postojala potreba poduzimanja radnji koje redarstvene vlasti ne mogu provoditi. U porredbenim sustavima slična pojava dovela je do stanja koje se nazivalo krizom stadija istrage.¹⁵

Zakonska pripadnost radnje očevida u istragu kao dio formalnog kaznenog postupka nije promijenila kriminalističku ulogu prema kojoj je takva istražna radnja potrebna s mjerama prvog zahvata. Uvjet osnovane sumnje (čl. 187. ZKP/97) za započinjanje istrage dovodi do nepotrebnosti poduzimanja mnogobrojnih istražnih radnji nakon pokretanja tog stadija jer će okolnosti za provjeravanje sumnje postojati prije. Slučajevi iz uzorka pokazuju da se očevid provodi ne samo kad nema osnovane sumnje o počinitelju nego i kada se još i ne zna postoji li uopće kazneno djelo, primjerice kod pronalaska leša s ciljem provjere je li riječ o sumnjivom događaju.¹⁶ Očevid je upravo potreban radi razjašnjavanja nepoznatih okolnosti i usmjeravanja daljnjeg istraživanja. Ako bi se mogao provoditi samo u fazi nakon postojanja osnovane sumnje prema konkretnoj osobi, nejasno je kojim bi se radnjama mogla ustanoviti ta razina sumnje. Prema novom uređenju u ZKP/08, istraga se po nekim obilježjima zapravo približila fazi izvida jer je snižena razina sumnje za započinjanje, a kod nekih je radnji umanjena kontradiktornost, pa neka svojstva dosadašnje istrage poprima dokazno ročište sa sucem istrage.¹⁷

Očevid se provodi u stadiju prije istrage zajedno s mnogobrojnim općim izvidnim radnjama te ih zajedno provodi isto tijelo, iako je u zakonskom sadržaju smještaj tih radnji bitno drugačiji i prema prevladavajućoj teoriji razlikuju se njihova dokazna svojstva. Posljedica takvih teorijskih stajališta bila je prebacivanje pojedinih radnji iz izvida u istragu da bi tamo dobile dokazni položaj, iako se takve radnje nisu provodile u istrazi niti ih je provodilo tijelo mjerodavno za istragu. Primjer je radnja uzimanja otisaka prstiju (čl. 246.a ZKP/97) koja je od prijašnje izvidne radnje (čl. 179. st. 1. ZKP/97) postala istražna. Popunjavanje istrage preuzimanjem radnji iz izvida zadržalo se samo na zakonskom tekstu jer se u praksi npr. uzimanje otisaka prstiju najčešće provodi u izvidima.

¹⁴ Pavišić, Berislav, Komentar Zakona o kaznenom postupku, Edicija erudita, Rijeka, 2007., str. 264.

¹⁵ "La crise de l'instruction", Pradel, Jean, Procédure pénale, Éditions Cujas, Paris, 2006., str. 603.; Commission Justice pénale et Droits de l'homme (Delmas-Marty, M.), La mise en état des affaires pénales, La Documentation Française, Paris, 1991., str. 129.

¹⁶ Npr. slučajevi iz uzorka br. 511-19-15/1-2977/06., 511-19-15/1-1815/06., 511-19-28/8-40-4/06. i mnogi drugi

¹⁷ Krapac, Davor, djelo u bilj. 13, str. 151.

Slično nastojanje za proširenjem metoda u istrazi ostvareno je i prebacivanjem dosadašnjih posebnih izvida među posebne dokazne radnje prema ZKP/08, iako je upitno hoće li se time u praksi proširiti mogućnosti za istrage s obzirom na to da se većina posebnih dokaznih radnji neće moći provoditi u istrazi zbog njenih pravila koja onemogućuju tajnost radnji. U ovom je području osim zakonskih promjena koje se dotiču uloga pojedinih tijela u ZKP/08 uočljivo i nastojanje prema reafirmaciji istrage kao faze prethodnog postupka.

4.3. Promjene uloga istražnih tijela u novom zakonskom uređenju

Iz uređenja prema kojem dokazne radnje može provoditi državni odvjetnik, a tek prema njegovu nalogu i drugi subjekti poput istražitelja (čl. 213. ZKP/08), očituje se zakonodavčeva namjera davanja veće uloge državnom odvjetništvu u provedbi dokaznih radnji. Karakter te uloge ovisi o raznim okolnostima jer davanje naloga može podrazumijevati različite vrste međuodnosa uključenih tijela.¹⁸ Jedna od mogućnosti podrazumijevala bi da državno odvjetništvo postupa od trenutka zaprimanja dojave građana i potom procjenjuje potrebu provođenja pojedinih dokaznih radnji te ih nalaže redarstvenim istražiteljima. Tada bi uloga državnog odvjetnika imala karakter upravljanja istraživanjima, a istražitelji redarstvenih vlasti imali bi samo pomoćnu funkciju. Drugačije bi bilo stanje ako bi se uloga državnog odvjetništva u davanju naloga svodila na odobravanje onih mjera koje bi prema samostalnoj procjeni predlagale redarstvene vlasti. Tada bi uloga državnog odvjetnika u davanju naloga imala sporedni karakter odobravanja dokaznih radnji, a redarstvene vlasti i dalje bi po vlastitoj prosudbi vodile najveći dio kriminalističkih istraživanja i predlagale radnje koje treba provoditi. Osim takvih dviju krajnosti, moguće su i razne varijante ovisno o vrstama i značenju pojedinih kaznenih djela.

U raspravama koji se od tih oblika očekuje u novom modelu prethodnog postupka mišljenja se uglavnom svrstavaju uz prvonavedeni pristup. *Novosel/Pajčić* navode da državni odvjetnik više neće imati pasivnu ulogu dok bi teret istraživanja bio na leđima policije te da će takvo tradicionalno poimanje tužitelja nestati.¹⁹ Ti autori naglašavaju aktivan pristup prema kojem će

¹⁸ Slično se o francuskom istražnom sucu raspravljalo kakva mu je autonomija i ovisnost o činjenicama koje mu predočavaju redarstvene vlasti te kakva je njegova uloga u provođenju radnji prikupljanja dokaza ili nadzoru. Prema: *Delmas-Marty, Mireille; Spencer, John R. (ur.)*, *European criminal procedures*, Cambridge University Press, Cambridge, 2002., str. 84., 106.

¹⁹ *Novosel, Dragan; Pajčić, Matko*, Državni odvjetnik kao gospodar novog prethodnog kaznenog postupka, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 16., br. 2/2009., str. 429.; Slično i *Novosel, Dragan*, Tijek kaznenog postupka - kazneni progon i istraga, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 15., br. 2/2008., str. 691.

državni odvjetnik biti uključen u istraživanje od prvog trenutka i provoditi sve radnje od početnog plana rada. Slično ističu i drugi autori.²⁰ *Pavliček* također u tom smjeru navodi da policija gubi ulogu koju je imala u prikupljanju dokaza te da joj se smanjuje samoinicijativnost djelovanja.²¹

Za položaj redarstvenih vlasti važno je sagledati koju od navedenih uloga očekuje zakonodavac. Prema obrazloženju zakonskih promjena, čini se da se očekuju promjene tijela koje vodi istraživanje i upravlja njime. Uloga državnog odvjetnika ističe se u smislu povećanja operativnih zadaća, odnosno naglašava se da državni odvjetnik u novom modelu "postaje aktivan, operativan subjekt kaznenog progona, istrage i kaznenog postupka, pred kojeg se postavljaju i zadaće terenskog rada".²² U tom je smislu svrha promjena načelno slična onima kod ZKP/67 iza kojih su također stajala teorijska gledišta o smanjivanju uloge redarstvenih vlasti.²³

Međutim, većina autora navodi pojedina svojstva koja nisu propisana, već se odnose na obilježja pojedinih istražnih tijela. Iz odredaba koje općenito uređuju način poduzimanja dokaznih radnji ne može se predvidjeti koje će tijelo s kakvim udjelom i inicijativom provoditi radnje. Nomotehnički bi bilo neuobičajeno propisivati takva svojstva jer odredbe samo postavljaju okvire, dok intenzitet rada ovisi o praktičnim značajkama. Ovdje je korisna *Damaškina* usporedba s notama za koncert, prema kojoj su pravna pravila poput notnih zapisa koji međutim ništa ne govore o glazbenicima koji će ih izvoditi ni glazbalima koja su im dostupna.²⁴ Predviđanje da će državni odvjetnik biti uključen od prvog trenutka u istraživanje i da će samoinicijativno davati naloge ovisi o praktičnim mogućnostima tog tijela. I prema dosadašnjem uređenju u ZKP/97, državni je odvjetnik mogao nalagati provođenje istražnih radnji redarstvenim vlastima ili samostalno voditi istraživanja. Činjenica je da bi državno odvjetništvo zbog brojnosti slučajeva vrlo teško moglo usmjerivati istraživanje ili upućivati primjerice na pojedine tragove, osim u pojedinačnim značajnijim predmetima. To se već pokazalo u stranim državama koje već duže razdoblje imaju sličan zakonski odnos državnog odvjetništva i redarstvenih vlasti te, neovisno o teorijskoj ulozi, policija ipak ostaje potajni gospodar

²⁰ *Klier, Darko; Pajić, Lazo*, Subjekti u kaznenom postupku - nova pozicija tužitelja, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 15., br. 2/2008., str. 775.

²¹ *Pavliček, Josip*, Uloga istražitelja u kaznenom postupku, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 16., br. 2/2009., str. 897.

²² *Pavišić, Berislav*, Novi hrvatski Zakon o kaznenom postupku, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 15., br. 2/2008., str. 589.

²³ Na prevladavajuću ulogu redarstvenih vlasti u starijem sustavu upućuju neki prijašnji podaci, npr. *Lakšević, Dušan*, Organi unutrašnjih poslova i njihova djelatnost u jugoslavenskom krivičnom postupku, Birotehnika, Zagreb, 1985., str. 208.

²⁴ *Damaška, Mirjan*, O miješanju inkvizitornih i akuzatornih procesnih formi, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 4., br. 2/1997., str. 393.

prethodnog postupka.²⁵ Zbog usmjerenosti na mnoge druge zadaće, u poredbenim sustavima bilježe se i raznovrsni propusti u radu državnog odvjetnika u području vođenja kriminalističkog istraživanja ili nadzora nad njime.²⁶

S gledišta redarstvenih vlasti, stajališta o operativnosti državnog odvjetnika ne bi trebalo osporavati jer ne idu na štetu policijskih poslova niti bi trebalo biti poteškoće u prepuštanju operativne uloge i odgovornosti drugom tijelu, a posljedično će biti usporedivi otkrivački učinci te utjecaj na kvalitetu kaznenog postupka.²⁷ Zakonodavac u obrazloženju ZKP/08 nije istaknuo za koliko se očekuje smanjenje nepovoljnih ili povećanje povoljnih rezultata, niti je uopće brojčano izrazio povećanje ili smanjivanje udjela pojedinih tijela u provedbi dokaznih radnji. Zbog toga nije poznato ni koliko bi npr. operativnu ulogu u provođenju dokazne radnje očevida trebalo postići državno odvjetništvo da bi bili ispunjeni ciljevi novog zakonskog modela. U obrazloženju ZKP/08 opisno se navodi da bi promjene morale "pridonijeti ubrzanju postupka".²⁸ Nekorištenje empirijskog pristupa dio je subjektivističkog pravca koji je bio predmet velikih kritika u nekim poredbenim sustavima.²⁹

S gledišta kakvoće prikupljenih dokaza, provođenje očevida i drugih dokaznih radnji prema ZKP/08 daje se u djelokrug tijelu koje se tim poslovima prije nije bavilo. Prema podacima iz predmetnog empirijskog istraživanja, državno odvjetništvo moralo bi biti višestruko aktivnije samo u provedbi radnje očevida da bi povećalo operativni udjel na oko 1%, bez uračunavanja sudjelovanja u provedbi ostalih dokaznih radnji. Kada bi se hipotetički udio povećao čak na 10%, za preostalih 90% očevida trebali bi redarstvenim istražiteljima izdavati naloge, a to je preko 5.000 naloga godišnje samo na području Zagreba, i to samo za dokaznu radnju očevida. Kod takve birokratske količine naloga je upitno koliko se njima može poboljšati kvaliteta rada i kakvo će značenje imati za istražitelje koji provode očevide. Postoji mogućnost da će se odredba o nalogu tumačiti znatno šire kako ne bi opterećivala rad državnog odvjetništva i redarstvenih vlasti. Na jednu od mogućnosti upućuje čl. 2. st. 1.

²⁵ "Heimliche Herrin", *Schünemann, Bernd*, Polizei und Staatsanwaltschaft, Kriminalistik, Vol. 53., br. 3/1999., str. 146.

²⁶ *Hüls, Silke*, Polizeiliche und staatsanwaltliche Ermittlungstätigkeit - Machtzuwachs und Kontrollverlust, Berliner WissenschaftsVerlag, Berlin, 2007., str. 229. i dalje

²⁷ Inicijativa državnog odvjetništva mogla bi se pokazati u nekim kaznenim djelima s kojima redarstvene vlasti imaju najviše poteškoća, primjerice državno odvjetništvo odbacuje 37,5% podnesenih prijava za imovinski kriminalitet. Prema: Državno odvjetništvo Republike Hrvatske, Izvješće o radu državnih odvjetništava u 2007. godini, Zagreb, 2008., str. 33.

²⁸ *Pavišić, Berislav*, djelo u bilj. 22., str. 555.

²⁹ O kritikama nedostatka empirijskih istraživanja u kaznenom postupkovnom pravu u prvoj su polovini 20. stoljeća opsežno pisali pripadnici pravca pravnog realizma (npr. *Kalman, Laura*, Legal Realism at Yale 1927-1960, UNC, Chapel Hill, 1986., str. 67.).

t. 18. ZPPO³⁰ koji propisuje usmeni sadržaj pojedinih naloga iz ZKP-a. Usmeni nalog dopušta i uređenje u čl. 66. ZDO,³¹ ali se pisani nalog mora izdati 24 sata nakon usmenog. Upitno je hoće li se u ovom području koristiti općeniti nalozi u kojima će se odobravati provođenje svih drugih dokaznih radnji da bi se izbjegnulo davanje naloga za svaku pojedinu.³²

Promjene u ZKP/08 nisu proizišle iz razvoja u praksi u kojoj bi se može bitno pokazalo povećano nastojanje državnog odvjetništva za preuzimanjem središnje uloge u vođenju kriminalističkog istraživanja, primjerice stalnim porastom njegove operativne uloge koja bi došla do granice koju postojeći zakonski model u ZKP/97 ne može ostvariti. Budući da je ovdje riječ o reformiranju prakse, osnovno je pitanje treba li ustrajavati na teorijskom modelu ili postupno prilagođivati zakonodavstvo stvarnim mogućnostima. Za uspjeh novog modela zato se navodi da za državno odvjetništvo "postizanje ciljeva ovisi o praktičnoj operativnoj osposobljenosti i umješnosti",³³ pod čime se razumije da ne može biti sve riješeno samo donošenjem zakonskog teksta, a slično naglašavaju i *Novosel/Pajčić*.³⁴

4.4. Uvjeti potrebni za provedivost promjena u praksi

Promatrajući dosadašnji otklon prakse od teorijskih zamisli, kao središnje pitanje nameće se mogućnost praktične provedivosti zamišljenog teorijskog modela. Za promjenu uloga u provedbi ove radnje, kao i brojnih drugih koje su u sličnom položaju, potrebno je ispunjavanje uvjeta za praktično postupanje. Bez povećanja mogućnosti provedbe promjene će se zadržati na teorijskoj razini, dok u stvarnosti neće biti posebnih učinaka. U državama koje imaju slične uloge u prethodnom postupku zbog sličnih su razloga uočene smanjene mogućnosti operativnog rada državnog odvjetništva te prevladavajuća uloga redarstvenih vlasti.³⁵

Pavišić naglašava da "sud prestaje biti operativni subjekt i preuzima klasične kabinetske poslove [...] bez dosadašnje naglašene operativne kriminalističke komponente".³⁶ Slično ističu i *Novosel/Pajčić*, navodeći da državni odvjetnik

³⁰ Zakon o policijskim poslovima i ovlastima, Narodne novine br. 76/09.

³¹ Zakon o državnom odvjetništvu, Narodne novine br. 76/09.

³² Ovdje se javljaju i druga pitanja poput nepostojanja iznimki kakve imaju sudbeni nalozi te nepropisivanja posljedica za propuste. V. *Karas, Željko*, Sudska praksa o policijskom postupanju, Policija i sigurnost, vol. 18., br. 3/2009., str. 388.

³³ *Pavišić, Berislav*, djelo u bilj. 22, str. 556.

³⁴ *Novosel, Dragan; Pajčić, Matko*, djelo u bilj. 18, str. 429.

³⁵ "Verpolizeilichung des Ermittlungsverfahrens", *Roxin, Claus*, Strafverfahrensrecht, Beck, München, 1988., str. VII.

³⁶ *Pavišić, Berislav*, djelo u bilj. 22, str. 515. i dalje.

preuzima funkciju prikupljanja podataka od istražnog suca.³⁷ Ako će državni odvjetnik preuzeti i praksu istražnog suca u provedbi radnje očevida, onda će redarstvene vlasti i dalje imati značajnu ulogu u provedbi radnje. U praksi bi se moglo dogoditi da redarstvene vlasti i dalje zadrže udio postupanja u radnjama poput očevida koje se provode do otkrivanja osumnjičenika, a nakon otkrivanja u radnjama poput ispitivanja mogla bi biti veća uloga državnog odvjetništva. Brisanje istražnog suca jednostavno je ostvarivo jer ne zahtijeva posebne pripreme, a poteškoća je u uključivanju državnog odvjetništva u ulogu koju prije nije obnašalo.

5. ZAKLJUČAK

Promjene djelokruga i uloge pojedinih tijela rijetki su događaji u kaznenom postupovnom pravu i osobito su važni za teoriju i praksu. U hrvatskom kaznenom postupku prošlo je gotovo pola stoljeća od posljednje izmjene takvog značaja, a u međuvremenu se pokazalo da je praksa drugačija od zamišljenog teorijskog modela. Novi model sastavljen je po uzoru na uređenje nekih država u poredbenom pravu, i pritom je osnovna opasnost da se ne uvažavaju praktični aspekti.

To pokazuju primjeri pojedinih stranih sustava koji su promatrali samo teorijsku ulogu pojedinih tijela. Primjerice, za razliku od napuštanja sličnog tijela u kontinentalnoj Europi, u Engleskoj je čak razmatrana mogućnost uvođenja istražnog suca prema francuskom modelu, s opravdanjem povećanja nadzora nad policijom u predistražnom postupku.³⁸ Takvi prijedlozi temeljili su se samo na teorijskoj ulozi jer su upravo iz francuske prakse glavne primjedbe da ni istražni sudac ne može provoditi zadovoljavajući nadzor, temeljeći se na primjerima policijskog formiranja po dva spisa za isti slučaj, od kojih jedan služi za policijske potrebe, a drugi s probranim aktima služi za kazneni postupak.³⁹ Jednako tome, i novu ulogu državnog odvjetnika nije dovoljno promatrati samo kao teorijski model iz poredbenog prava, već je potrebno uvažavati ne samo stanje u praksi država koje se njime koriste nego i stanje u domaćoj praksi na koje se model primjenjuje. Podaci iz istraživanja naznačuju da ako se ne uvažavaju mogućnosti praktičnog razvoja, postoji vjerojatnost odstupanja i zadržavanja promjena samo na teorijskoj razini.

³⁷ Novosel, Dragan; Pajčić, Matko, djelo u bilj. 19, str. 429.

³⁸ Spencer, John, *Criminal Procedure in England - A Summary of its Merits and Defects*, u: Delmas-Marty, Mireille (ur.), *The criminal process and human rights: toward a European consciousness*, Martinus Nijhoff, Dodrecht, 1995., str. 73. i dalje

³⁹ Isto, str. 12., 62.

LITERATURA

1. Bayer, Vladimir, Osnovne karakteristike novog uređenja krivičnog postupka prema Noveli od godine 1967., JRKK, br. 3/1967., str. 346.-384.
2. Delmas-Marty, Mireille; Spencer, John R. (ur.), *European criminal procedures*, Cambridge University Press, Cambridge, 2002.
3. Durand, Bernard (ur.), *Staatsanwaltschaft: europäische und amerikanische Geschichten*, Klostermann, Frankfurt, 2005.
4. Hüls, Silke, *Polizeiliche und staatsanwaltliche Ermittlungstätigkeit - Machtwuchs und Kontrollverlust*, Berliner Wissenschaftsverlag, Berlin, 2007.
5. Kalman, Laura, *Legal Realism at Yale 1927-1960*, UNC, Chapel Hill, 1986.
6. Klier, Darko; Pajić, Lazo, Subjekti u kaznenom postupku - nova pozicija tužitelja, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 15., br. 2/2008., str. 775-796.
7. Krapac, Davor, *Kazneno procesno pravo - Institucije*, Narodne novine, Zagreb, 2010.
8. Novosel, Dragan, Tijek kaznenog postupka - kazneni progon i istraga, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 15., br. 2/2008., str. 691.-727.
9. Novosel, Dragan; Pajčić, Matko, Državni odvjetnik kao gospodar novog prethodnog kaznenog postupka, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 16., broj 2/2009., str. 427.-474.
10. Pavišić, Berislav, *Kazneno postupovno pravo*, Pravni fakultet, Rijeka, 2008.
11. Pavišić, Berislav, Novi hrvatski Zakon o kaznenom postupku, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 15., br. 2/2008., str. 489.-602.
12. Pavliček, Josip, Uloga istražitelja u kaznenom postupku, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 16., br. 2/2009., str. 895.-910.
13. Pradel, Jean, *Procédure pénale*, Éditions Cujas, Paris, 2006.
14. Roxin, Claus, *Strafverfahrensrecht*, Beck, München, 1988.
15. Schünemann, Bernd, *Polizei und Staatsanwaltschaft, Kriminalistik*, vol. 53., br. 3/1999., str. 146.-152.

Summary

PARTICIPATION OF THE POLICE IN COLLECTING EVIDENCE ON THE CRIME SCENE

The purpose of this paper is to study the main aspects of the relation between police authorities and the investigating judge in the process of gathering evidence during pre-trial proceedings. The present model, which in its main elements was introduced almost half a century ago, entrusts the main powers of collecting evidence to the investigating judge. The legislator's intention was to limit the evidentiary role of the police authorities.

The empirical research presented here is based on an analysis of criminal records that should determine which authority exercises powers more frequently in pre-trial proceedings, and identify the main characteristics connected with such a ratio. The research (N=328) is focused on one of the powers that has the status of investigatory action in Croatia: crime scene investigation.

Key words: police, investigating judge, evidence, pre-trial proceedings

